

— Die Christliche Welt հասկանալի թերթի խմբագիրը՝ աստուածաբանութեան դոկտոր Մարտին Բազէն, մի տարի է, որ թողել է պատասխանութեան պաշտօնը և այսուհետեւ Մարբուրգի համալսարանում եկեղ. պատմութեան և ակադեմիան աստուածաբանութեան դասախօսութեամբ պիտի զբաղուի։ Մարտին Բազէն թերթը յայտնի է մեր ընթերցողներին։ «Արարած»-ը միշտ բազումներ է անում այդ թերթից գերմանական բողոքական եկեղեցու մատուցելու և բարոյական շարժման մասին տեղեկութիւններ տալու։ Խմբագիրը և աշխատակիցները գերմանական ազգեցիկ աստուածաբանների դասին են պատկանում։

— Սարգսնիայում հայմուսա՝ Պետրոսյան անունով ընկերութիւնը, որ գտնուում է Վարդաթաղում հայտնաբերութեան տակ 55 տարուցի վեր գոյութիւն ունի։ Անցեալ տարուայ հաշուից երևում է, որ ընկերութիւնը պոնդրանում է 934 սրբ. 552 ալբի. 19 ուսուցչի ընտանեք. 16 ուսուցիչ, 2 ուսուցչի կին և մի պատուած ուսուցչուհի, որ հրաժարուել է պաշտօնից։ Այս բոլորի համար ծախսել են 48338 մարկ։ Ընկերութիւնը 2000 մարկ նպատակ է տալի վարժապետների պատուած և տանը մնացած աղջկաների համար։

— Ֆիննլանդիան ևս բողոքական երկրների մէջ քաղաքակրթական տեսակետով բաւական աչքի ընկնող տեղ է բռնում։ Անցեալ տարուայ սկզբին այդ երկրում հրատարակուող պարբերականների թիւը 205 էր, որոնցից 120 ֆին. 80 շվեդերէն և 5-ը երկու լեզուով միանգամայն։ Տարբարողաբար հարաւորութիւն չունինք ուսուցելու, թէ քանիսն նոյանից կրօնական և աստուածաբանական ճիւղին են պատկանում։

Քրիստոնեական ազդեցութիւնը հրեայնացումը — Երուսաղէմում նորերս հրէական ոգորմածութեան բոլորքի մի կարգ, միաբանութիւն է հաստատուած, որի անդամներն աղջկաներ և կանայք պիտի լինեն։ Վարդի կամ միաբանութեան անդամներն ուխտում են իրենց կեանքը նուիրել հիւանդների խնամատարութեան և մանուկների դատաւարակութեան գործին։ Միաբանութեան ձգտումն է իւր գործունէութիւնը հետզհետէ Պաղեստինից ամբողջ աշխարհի մէջ տարածել։ Միաբանութեան անդամներն պարտաւոր են որոշութեամբ պահպանել իրենց մայրենի հրէական կրօնի բոլոր օրէնքները, բայց պիտի ծառայեն ամեն մի թշուառի առանց կրօնի և ազգի խտրութեան։ Նոյա նշանաբանն է Դաւթի աստղը ևս թ ճառագայթներով, իսկ առաջնորդող գաղափարը «Սիրոն» անունը։

Հրաշք չէ՞ այս երեւոյթը պատմութեան մէջ, այն Հրէան, որ առաջ պղծութիւն էր համարու հեթանոսին ձեռք առլ, այսօր ոգորմածութեան ձեռք է կամենում մեկնել ամեն մի աստաւակաւի առանց ազգի և կրօնի խտրութեան, ճիշդ այնպէս, ինչպէս քրիստոնէութեան բարեգործութեան գաղափարն է թելադրում։ Ուշագործութեան արժանի է այն հանգամանքը, որ միաբանութեան անդամները ուխտում են մեկնոյն ժամանակ հաւատարմութիւն դէպի իրենց հայրենի կրօնը։ Ար ունի տկան ընկոյ՝ լուիցէ։

Քրիստոնեական հիմն սրճանագրութիւններ. — Յիսուսեան կարգին պատկանող միտանորները 1626 թ. արեւելեան Հնդկաստանում Օդայպուրի բրահմանական տաճարում մի մեծ արձանագրութիւն գտան։ Այս արձանագրութիւնը քրիստոնէութեան տարածման համար ծանրակշիւ նշանակութիւն ունեցող մի փաստ է։ Այս արձանագրութիւնը հաստատում է, որ է, գարում բրեւտանէութիւնը տարածում էր Հնդկաստանում բաւական մեծ թիւով։ Արձանագրութիւնը նշանաւոր է և նորանով, որ գաւառաբանական և ծխապաշտական խնդիրների մասին ևս տեղեկութիւններ է տալիս, ինչպէս որ Սե—գան—տու—ի արձանագրութիւնը տեղեկութիւն է տալիս 2-ինաստանի քրիստոնէութեան մասին։

ԵԿԵՂԵՑԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ

ԱՆՁԱՓԱՆՆԵՐԻ ԱՄՈՒՍՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ համարի Հայրապետական № 1471 կոնդակի քաղաածից մեր ընթերցողները տեղեկացան, թէ Երուսաղ Վոնսիստորիան յանդիմանութիւն է ստանում Հոգեւոր Պետից այն զեղծումների համար, որ կատարուել է այդ թեմում անշափահասների ամուսնութեան վերաբերութեամբ։ Անշափահաս և հասակաւոր մեր եկեղեցական զիւղական կեանքի մէջ սովորական երեւոյթներից են։ Այս անգամ Հայրապետական բարձր կոն-

դակը իւր ուշադրութիւնն է դարձնում՝ յառկապէս Շուշուայ թեմի Զիւանշիրու (Զրաքերդ) գաւառի վերայ, որովհետեւ առանձին մանրամասնութիւններ են հասել Ն. Ս. Օծութեան այդ գաւառի մասին: Թողնելով բազմաթիւ օրինակները քաւականանք յիշելու Թալիշ աւանում՝ պատահած մեծ սրբապղծութիւնը. Զաւար Սարգիսի 10 որդիներն ալ: Պատկերներն են Կուսապատ գիւղի Սարգիս եւ Խաչատուր Տ. Եղիազարեանց՝ քահանաները: Կուսապատից Թալիշը հեռու է աւելի քան 50 վերստ. շրջակայ քահանաների հրաժարուելու պատճառով՝ ծնողներն ստիպուած են եղել նորապսակ զոյգին այնտեղ տանել եւ յիշեալ քահանաների ձեռքով պսակել տալ: Այս մասին արդէն քննութիւն է սկսուած եւ շուտով յանցաւորներն իրենց արժանաւոր պատիժը կտանան: Բայց մենք կտեւացնենք թէ Ղարաբաղի թեմի յիշեալ գաւառը միակ վայրը չէ այդպիսի զեղծումների համար. նոյն իսկ ուրիշ թեմերում եւս բազմաթիւ գիւղերի անուաններ կարող ենք յիշել: ուր սովորական է անշահաւանների ամուսնութիւնը: Հարկաւ այդ դէպքերը պատահում են մեծ մասով առանց Կոնստանդնուպոլսի գիտութեան, անհաւատարիմ՝ եւ իրենց կոչման անարժան քահանաների սիմօնականութեան եւ ծնողների տգիտութեան շնորհիւ: Բայց հէնց միայն Զիւանշիրու գաւառում՝ պատահած զեղծումները քաւական են մեզ ստիպելու խորհրդածութեան նիւթ դարձնել այս տխուր երեւոյթը: Այս խնդրի աղթիւ յոյս ունինք մասնազէտ քժշկի գրած մի յօդուած հրատարակելու շուտով «Արարատ»ի էջերում, որի համար արդէն դիմումն ենք արել: սակայն աւելորդ չենք համարում՝ մի քանի դիտողութիւններ անել այժմէն իսկ:

Տողերիս գրողը ծագումով Ղարաբաղի թեմի Զիւանշիրու Մարաղայ գիւղիցն է, որ շատ հեռու չէ վերոյիշեալ Թալիշ գիւղից. ուրեմն հէնց այն գործակալութիւնը, որի վերայ մատնացոյց է անում Ս. Հայրապետի սրբատառ կոնդակը: Մենք լաւ ծանօթ ենք այդ կողմերի հանգասաններին ոչ միայն մանկութեան հասակից ստացած յիշողու-

թիւններով այլ եւ վերջին երկու տարիներս անձամբ հաւաքած տեղեկութիւններով: Երկարագրենք մի քանի խօսքով Մարաղա գիւղի վիճակը այդ կողմից, որով եւ գաղափար տուած կլինենք ընդհանրապէս անշահաւանների եւ մօտ ազգականների ամուսնաւորութեան վատ սովորութեան տխուր հետեւանքների մասին:

Մարաղեցիք գաղթել են Պարսկաստանից, կարծեմ՝ 1828 թ: ծերունիների ասելով գաղթելու ժամանակ գիւղը բաղկացած էր 300 ընտանիքից. բայց մենք չտիպաւնցութիւն համարելով այդքանը՝ կէսը 150 տուն՝ միայն ընդունենք: Մօտաւորապէս 70 տարի է, որ նորա գաղթել են. բայց եթե անասուն տարուայ մէջ կրկնապատիկ բազմաւորու տեղ, ուրիշ 150 տան կէսն է մնացած այժմ: Աճելութեան պակասութեան այս երեւոյթը արժանի է առանձին ուշադրութեան մանաւանդ այն պատճառով, որ Մարաղան շրջակայ գիւղերի համեմատութեամբ նիւթական հարստութեան կողմից առաջին գիւղն է համարում: Մարաղեցիք հարկաւորից աւելի պտղաբեր եւ ընդարձակ վարելահողեր, այգիներ ունին. ահագին եկամուտներ են ստանում՝ յատկապէս բամբակի մշակութիւնից: Մարաղեցու կեանքը իւր ճոխութեամբ աւելի նման է քաղաքացու կեանքին: մանաւանդ որ շուսլութեան նիւթերը հեշտ կերպով կարող է ձեռք բերել գաւառական կեղրոն՝ Թարթար իջեւանից: Եթէ նիւթական քարեկեցիկ կեանքը աճելութեան պայմաններից մէկն է, Մարաղեցին այդ կողմից ոչ մի պակասութիւն չունի:

Բայց եւ այնպէս ակնյայտնի իրողութիւն է, որ այդ դժբաղդ գիւղի քնակչութիւնը մաշուած է այնպէս, ինչպէս զարնան արեւի տակ հալում է ձիւնը: Հէնց մեր օրով վերջին երկու տասնեակ տարուայ ընթացքում՝ հանգել են բազմաթիւ անուանի քաղանդամ տներ: Ետեւերից էլ մի թշուառ մնացորդ զոյութիւն ունի այժմ, որ այսօր վաղը կանհետանայ իսպառ: եթէ սրտացաւ հոգացողութիւն չլինի այդ մասին: Հայի ընտանեաց յատուկ բազմամոլութիւնը դուք չէք զանիլ այնտեղ. ծնողները զոհ են, եթէ

Աստուած նրանց մի կամ երկու զաւակ է պարգեւում: անզաւակ մեռնողների թիւը հազուադիւս չէ Մարաղայում: Ինչպէս Ղարաբաղի միւս գիւղերում: Ահա, մոքումն համարում եմ մեր գիւղի երեք չորս եղբայրներից քաղկացած տները. քայց... չորսից այն կողմը չէ անցնում: Ժերունիներ՝ 70 եւ աւելի տարեկան՝ իսպառ չկան, վաթսուինն մօտ միայն հինգ հոգի եմ յիշում: Գիւղի ծերակոյտը՝ 30-40 տարեկան մարդիկ են եւ ոչ աւելի: Մարաղեցիք մեռնում են մեծ մասով յիսուն տարին չըրացած, աւելի յաճախ մանկութեան կամ արեւունքի հասակում: Մեռնողների մէջ մեծ տոկոս են կազմում յատկապէս մանկահասակ կանայք: Մարաղայում կանանց սով է կատարելապէս: Ահա մի քանի խօսքով այդ դժբաղդ հասարակութեան վիճակը:

Ի՞նչն է այս տխուր երեւոյթի պատճառը: Զօ՞ւր է անպատասխաններ մենք առանց տատանուելու: Կան մի երկու ուրիշ պատճառներ եւս, քայց երկրորդական նշանակութիւն ունին եւ յատուկ չեն միայն մեր գիւղին: Մարաղայում Դուք հօգիւ չէք գտնիլ որովհետեւ ամենքը մարդու են գնում 12 տարին չըրացած: Փեսաները համեմատաբար աւելի հասուն են 18-20 եւ աւելի տարեկան: Դիտեցէք առաւօտեան եւ երեկոյեան ժամերին ջուրը գնացող կանանց խմբերը եւ դուք նոցա մէջ «մի մատ» հարսներ կը գտնէք, որ փոքրիկ սափորիկներն (կոնիւնի) ունենին, հագիւ քայլել են կարողանում: Նոքա այնքան փոքր են, թոյլ եւ անզօր, որ անկարող են սափոր վերցնել: Առաջին անգամ դիտողին թզուկների մի աշխարհ կերելայ այս ամենը: Բայց դառն իրողութիւն է եւ ամենասովորական երեւոյթ, որ մեր աչքի առաջ է կայտարում: Ահա ի՞նչու Մարաղայի քնակութիւնը նուազում է տարեցտարի եւ ոչնչանում:

Անշափահասների ամուսնութեան հետ մեր ժողովրդի կործանման համար զուգընթացաբար ընթանում է եւ անպատասխան երկու դէպք յիշել չեմ կարող այդ գիւղում, որ ուրիշ տեղից աղջիկ բերած լինին. բուն

Ղարաբաղցիք շատ գոեհիկ են երեւում նոցա աչքում, ուստի եւ իրար մէջ են խնամութիւն անում: Պսակների մեծագոյն մասը խնամութեան կամ ազգականութեան չհասնողներն են: Այս հանգամանքն էլ պակաս ազդեցութիւն չէ ունենում սերնդի վատթարութեան եւ աճելութեան նուազութեան վերայ:

Ինքնին հասկանալի է, որ այսպիսի կապերով հաստատուած ընտանիքը շատ հեռու է եւ անկարող քրիստոնեայ ընտանիք դառնալուց քառի վսեմ՝ նշանակութեամբ: Քրիստոնէութեան համար ընտանիքը եկեղեցու զաւիթն է եւ նորա այդ բարձր կոչումը ծագում է ծնողների փոխադարձ սիրուց եւ դէպի իրենց զաւակներն ունեցած պարտաւորութեանց խորը գիտակցութիւնից: Ի՞նչ սէր կարող է լինել անշափահաս 12 տարեկան կնոջ համար, որին ամուսնութիւնը միայն տանջանք եւ ցաւ է բերում: Ի՞նչ գիտակցութիւն կարող է ունենալ մի մայր, որ հարստորութիւն չէ ունեցել մինչեւ իսկ ֆէլիցա՞ւոր զարգանալու մայր կոչման համար: Ամուսնութիւնը սուրբ է քրիստոնէութեան համար, պսակը խորհուրդ է քրիստոնէական եկեղեցու համար, քայց 10 տարեկան մանուկ աղջկան եւ 20 տարեկան երիտասարդի ամուսնութիւնը ամենամեծ սրբապղծութիւն եւ ամենամեծ մարդասպանութիւն է:

Ո՞ւր վերայ է ծանրանում այս եկեղեցական ոճրագործութեան պատասխանատւութիւնը: Տօ՞ւր քննելու է անպատասխանութիւնը: Ծնողները մեղանշում են Աստուծոյ եւ իրենց որդոց առաջ, որովհետեւ ոչ միայն իրենց ծնողական պարտաւորութիւնը չեն կատարում, որ Աստուած դրել է նրանց վերայ, այլ եւ նոցա դժբաղտութեան, կորստեան պատճառը դառնում: Անշափահաս ամուսնութիւնների հետեւանքն է, որ դեռահաս ամուսինները դառնում են թոյլ, հիւանդոտ եւ անպտղաբեր ծննդաբերութեան համար: Իսկ եթէ քաղդի բերմամբ ծնում են այդպիսիները, նոցա զաւակները տկար եւ մեծ մասով կարճատեւ կեանք ունենալուց յետոյ՝ գերեզման են իջնում:

Այսպիսով, ինչպէս իրենց

Թէ ոչ իրերը դարձեալ նոյն կմանն ինչ որ եղել է մինչեւ այժմ. սիմօնականութեան շնորհիւ անշափահասների ամուսնութիւն եւ հայ ընտանեաց քայքայումն:

Գ. Վ. ՅԱՊԱՆՔԵԱՆ.

ՅՐԵՒԱՆԻ ԹԵՄ

ՅՐԵՒԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԹԵՄԵԿԱՆ ԳՊՐԵՆՈՅԸ:

Թ.Գ.ԵԿԿՅՈՒԹԻՒՆ «ԱՐԵՐԱՏ»-Ի

Երևանի Թեմական Դպրանոցն այնպիսի հաստատութիւններից է, որի վարիչները երկար ժամանակ չեն կարողանում մնալ նոյն պաշտօնի մէջ: Կան ի հարկէ ուսուցիչներ, որոնք տարիներ շարունակ ծառայում են այդ Դպրանոցում: սակայն չի եղել տարի, մանաւանդ վերջին ժամանակներու, որ խումբը—վարչական մարմինը նոյնը մնար առանց նշանաւոր փոփոխութեան. ամէն տարի նոր ուսուցիչներ են դալիս, քիչ թէ չատ ծանօթանում Դպրանոցի, աշակերտների հետ ու իրենց գործերը քիչ թէ չատ կանոնաւորում՝ և ահա կամ արձակուում են այս կամ այն պատճառով, կամ աւելի օգտաւէտ պաշտօն դառնելով, թողնում են ուսուցչութիւնը: Սրանից աւելի մեծ չարեք է Դպրանոցի վարիչներին—Տեսչաների ամէն տարի փոփոխուելը. նախ որ ամէն նորեկ Տեսուչ բերում է իւր հետ նոր ուսուցիչներ, դասերը բաժանում է ըստ իւր ցանկութեան ու հայեցողութեան, այնպէս որ մի ուսուցիչ որ նախընթաց տարին, օրինակ հայոց լեզուի դասատու էր, նոր Տեսչի ժամանակ այդ լեզուագէտը պատահմամբ դառնում է բնագիտութեան կամ Աստուածաբանութեան դասատու, նոյն տեսակ փոփոխութեանց ենթակալ են և դպրոցական կարգապահութեան կանոնները: Իսկ թէ որքան է տուժում Դպրանոցը վարիչների, ուսուցիչների ու կարգ ու կանոնների փոփոխմամբ՝ յայտնի է ամէն մի խոհական անձի: Մեր Դպրանոցի մեծագոյն չարքերներից մէկը պիտի համարել այդ երևոյթը:

Դալով 1899/900 ուս. տարւածն՝ պիտ տեսնուի որ Դպրանոցն ունէր 20 ուսուցիչ Հայր Տեսչի՝ Բարձր. Բենիկ վարդապետի հետ ի միասին: Ուսուցիչներից երկուսն արձակուեցան ինչ ինչ զեղծումների պատճառով, որոց դասերի մի մասը (4 դաս) վերցրեց ինքը Հայր Տեսուչը, մի մասը յանձնեց Դպրանոցի թուաբանութեան դասատու Պ. Յ. Ղարախանեանին, իսկ մնացեալ

23 դասի համար հրաւիրուեցաւ Մայր Աթոռի Գեորգեան ճեմարանի Դասատու պ. Յ. Արեւտակեան: Այժմ ուսուցիչների թիւն է ուրեմն 19, որի մէջ պէտք է հաշուին և վերահացուներն, ու գրադարանապետը:

Աշակերտները թուով մօտաւորապէս 400 են զետեղուած 13 դասարանում. երեք նախակրթարան իրենց զուգընթացներով, վեց դասարան, որոնցից առաջին դասարանը ունի կրկին իւր զուգընթացը: Դպրանոցի աշակերտները գլխաւորապէս աղքատ և հասարակ դասակարգի զաւակներ են՝ զիւղացի, թէ քաղաքացի: Ճշմարիտ է՝ մեծամասնութիւնը թոշակատու է, սակայն այդ թոշակներն այնքան չնչին են և դժուարութեամբ են հաւաքուում, որ Դպրանոցի տնտեսականի վերայ առանձին ազդեցութիւն չունին: Թոշակատուներից դատ կան նաև ձրիավարժներ և այնպիսիք, որոնք Դպրանոցի որդեգիր են համարուում և հաղուտ ու դասական պիտոյը ստանալու ակնկալութիւն ունին. իսկ թէ ի՞նչ դժուարութեամբ կարելի է լինում նոցա համար հայթայթել այդ իրերը, հասկանալի է, քանի որ Դպրանոցը ոչ մի նիւթական միջոց չունի նոցա համար այդպիսի զոհողութիւն անելու: Դպրանոցի Տեսչի վերայ է ընկնում հոգալ այդ կարքը: Զգիտեմ ինչպէս է եղել նախկին տարիներում, միայն այս տարի ականատես եմ, թէ ինչպիսի մեծ զոհաբերութիւն է հարկաւոր լինում Դպրանոցի Տեսչի կողմից յիշեալ որդեգիր համարուած աշակերտների նիւթական պակասութիւնները լրացնելու համար: Այս տարի գոնէ այդ աշակերտները Հայր Տեսչի անխոնջ աշխատանքին ու հայրական հոգատարութեան են պարտական իրենց ունեցածով: Դպրանոցի աշակերտների այդպիսի զրութիւնը քիչ չէ նպաստում մտաւորականի յետամնացութեան, այս բանը աչքի է ընկնում մանաւանդ տարուայ սկիզբները. մինչև որ աշակերտները հարկաւոր եղած դասադրքերն ու դասական պիտոյքները ձեռք բերել են կարողանում և վարժապետը կանոնաւոր դասեր է սկսում:

Նիւթականի պակասութիւնը զգալի է ոչ միայն աշակերտներին, այլ նոյն իսկ հէնց Դպրանոցի համար: Իսկ դպրոցական հաստատութեան աղքատութիւնը՝ խոշնգոտ է նաև այն հաստատութեան յառաջագիմութեան, Որտեղ տեսնուած բան է, որ 400 աշակերտ ունեցող Դպրոցական հաստատութեան աւագ վերահացուի ռոճիկը լինի ոչ աւելի քան 200 բուրլի. իսկ վերահացուինը 100 բուրլի, գրադարանապետի ռոճիկը 100 բուրլի, հոգաբարձական քարտուղարինը կրկին 100 բուրլի:

Այսպիսի չնչին ռոճիկներով անկարող է